

AL XVI-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE ISTORIA ȘTIINȚEI

București, 26 august — 3 septembrie, 1981

În perioada 26 august — 3 septembrie s-au desfășurat în București, sub înaltul patronaj al tovarășei academiciene doctor inginer Elena Ceaușescu, prim viceprim-ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, președintele Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, lucrările celui de-al XVI-lea Congres internațional de istorie a științei, amplă și prestigioasă manifestare cu însemnătate deosebită în viața științifică mondială. Organizat de către Uniunea internațională de istoria și filozofia științei în colaborare cu Academia Republicii Socialiste România și cu sprijinul UNESCO, congresul, desfășurat la București și urmind congreselor internaționale anterioare organizate la Florența, Bruxelles, New York, Madrid, Varșovia, Paris, Moscova, Tokio și Edinburgh, și-a propus ca temă principală de dezbateră problemele implicate de relația „Știință și tehnologie, umanism și progres”. La lucrări au participat circa 1 200 de oameni de știință din 50 de țări ale lumii, între care s-au numărat personalități de prestigiu ale vieții științifice internaționale, ca și peste 300 de specialiști din România. Constituindu-se într-un adevărat forum mondial al savanților, care a activat sub semnul ideilor nobile și generoase ale păcii, umanismului și progresului internațional, congresul s-a desfășurat în patru grupe mari de ședințe de lucru (secții științifice, simpozioane, ședințe tematice, aniversări) împărțite, la rîndul lor, în mai multe subgrupe de specialitate.

Lucrările acestei importante manifestări științifice s-au desfășurat timp de o săptămână, antrenînd la dezbateri forțe științifice de anvergură pe plan mondial și incluzînd o tematică amplă, diversificată, de acută și stringentă actualitate. Prezidiul congresului a fost constituit din personalități de primă mărime ale vieții științifice internaționale, printre care tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, prim viceprim-ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, președintele Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, acad. Ion Ursu, prim-vicepreședinte al C.N.Ș.T., acad. Gheorghe Mihoc, președinte al Academiei R.S.R. și președinte al Comitetului român de organizare a congresului, prof. A. T. Grigorian, președintele Uniunii

Internaționale de Istorie și Filozofie a Științei (IUHPS), membri ai Biroului Uniunii: Erik Forbes, secretar general al IUHPS, Fr. Greenway, Rupert Hall de la Academia Internațională de Istoria Științei (toți din Marea Britanie), O. Pedersen (Danemarca), René Taton, fost președinte al IUHPS (Franța), Ștefan Bălan (România), A. Y. Hassan (Siria), Erwin Hiebert, vicepreședinte al IUHPS și Roger Hahn (S.U.A.), S. R. Mikulinski (U.R.S.S.).

La ședința inaugurală au luat parte membri ai guvernului R.S.R., academicieni, cercetători, cadre didactice, fiind prezenți, totodată, șefi de misiuni diplomatice, corespondenți ai presei străine, trimiși speciali ai unor posturi de radio și televiziune de peste hotare. Luînd cuvîntul în deschiderea lucrărilor congresului, tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu a subliniat importanța acestei înalte reuniuni științifice capabilă să găsească noi modalități de conlucrare și cooperare între oamenii de știință și cultură, printr-un bogat schimb de experiență și de valori științifice pe plan internațional. Considerînd că știința și tehnologia modernă pot avea un cuvînt important de spus în soluționarea problemelor vitale cu care se confruntă astăzi omenirea, tov. Elena Ceaușescu a evidențiat principalele domenii în care se exercită funcțiile umaniste ale cunoașterii științifice, rolul ei în lichidarea subdezvoltării și discriminărilor, în instaurarea unui climat de pace și destindere care să faciliteze accesul neîngrădit al tuturor popoarelor la binefacerile revoluției tehnico-științifice contemporane. „În acest scop — s-a subliniat în cuvîntare — trebuie să se facă totul pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale care să înlesnească accesul liber al tuturor națiunilor, și în primul rînd al celor mai slab dezvoltate, la roadele revoluției tehnico-științifice contemporane. Este o înaltă îndatorire a caminilor de știință de a milita în modul cel mai ferm pentru ca de minunatele cuceriri ale științei și tehnicii să beneficieze larg toate popoarele, să servească nemijlocit cauza păcii și bunăstării tuturor națiunilor”.

Luind cuvîntul în continuare, A. T. Grigorian, președintele IUHPS, a evidențiat aceleași idei, arătînd că numai „... printr-o strînsă conlucrare a oamenilor de știință din toate domeniile cunoașterii reuniți în jurul specialiștilor în istoria științei pot fi soluționate marile probleme care apar pe calea fundamentării istoriei științei ca o ramură aparte a științei, odată cu ducerea acestor cercetări pînă la descoperirea celor mai complexe legături care guvernează dezvoltarea științei însăși și la folosirea lor în practică”.

Urmînd ședinței oficiale de deschidere, lucrările congresului s-au desfășurat timp de șapte zile, dezbătînd o problematică de deosebit interes teoretic și practic care a demonstrat cu vigoare rolul extrem de actual al istoriei științei, ca disciplină de mare anvergură teoretică și culturală, caracterizată printr-o perspectivă totalizatoare și o complexitate fără precedent. Așa cum s-a putut remarca la congres, istoria științei nu se poate detașa de evaluarea mecanismelor sociale și de capacitatea explicativă și euristică a teoriei sociale și politice. În același timp, s-a evidențiat faptul că studierea trecutului însăși nu reprezintă un scop în sine ci călea cea mai adecvată pentru înțelegerea prezentului și anticiparea viitorului. De aceea, nici un demers istoric nu poate eluda funcțiile evaluative și predictive ale cunoașterii, fiind necesar ca istoria științei și a tehnologiei să-și întărească permanent rolul explicativ și prognostic, cu atît mai mult astăzi, în condițiile revoluției tehnico-științifice, odată cu adîncirea caracterului colectiv și planificat al efortului științific contemporan.

Aceste idei subliniate în cursul dezbaterilor s-au evidențiat în mod concret, în cadrul tuturor grupelor de lucru ale congresului, care au avut următorul mod de organizare și desfășurare: 1. 14 secții științifice care au dezbătut trecutul științei în următoarele ramuri: știință și tehnologie, matematică și mecanică, fizică și astronomie, chimie, științe biologice, științe medicale și farmaceutice, științe agricole, științe ale solului și subsolului, tehnologie și inginerie, științe umane și sociale, transporturi și telecomunicații, metodologia în istoria și filozofia științei; 2. 12 simpozioane care s-au ocupat mai ales de problemele actuale și de viitor ale științei și tehnicii: istoria științei și tehnologiei, aspectele istorice ale tehnologiei, umanismului și păcii, problemele dezvoltării sociale ale științei și tehnologiei, știința în epoca Renașterii, creativitatea științifică și problemele progresului, contribuția femeii la dezvoltarea istoriei științei și tehnologiei, rolul instrumentelor științifice în dezvoltarea științei, biologia secolului 20; cercetarea științifică și educația, utilizarea și valorificarea moștenirii culturale și naturale, publicații

legate de istoria științei, istoria acusticii muzicale.

La propunerea țării noastre a fost inclus, pentru prima dată, în programul congresului un simpozion consacrat viitorului, în cadrul căruia s-au dezbătut principalele tendințe și direcții de dezvoltare a activității de cercetare științifică, perspectivele sale de a contribui în mod mai activ la soluționarea problemelor lumii contemporane, pentru înfăptuirea idealurilor și aspirațiilor de libertate și progres ale popoarelor; 3. 7 ședințe tematice care au fost dedicate unor tematici particulare, de detaliu: interacțiunea dintre științele naturale, tehnice și sociale; necesar și întîmplător în descoperirea științifică; relațiile dintre matematică și fizică; dezvoltarea științei și tehnologiei în diferite părți ale lumii; surse primare ale științei și tehnologiei; 4. 4 comemorări ale unor importante personalități ale lumii științifice: 1000 de ani de la nașterea lui Avicenna; 200 de ani de la nașterea lui Denis Poisson; 100 de ani de la nașterea lui George (Gogu) Constantinescu; bicentenarul nașterii lui George Stephenson.

Tot în cadrul congresului a fost organizată, sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice, a Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, Federației mondiale de studiere a viitorului și a UNESCO (Comisia națională pentru România), o masă rotundă dedicată *Viitoarelor tendințe din știință și tehnologie vizînd dezvoltarea socială și umană*, cu participare prioritar românească dar la care și-au adus contribuția delegații din majoritatea țărilor reprezentate la congres.

Au fost, de asemenea, susținute o serie de rapoarte ale unor personalități științifice special invitate în acest scop: prof. Hiebert de la Universitatea Berkeley din SUA; prof. Mikulinski de la Institutul de Istoria și Filozofia Științei din Moscova, prof. Wussing de la Universitatea din Leipzig, prof. R. Taton de la Universitatea din Paris, prof. Seriba de la Universitatea din Hamburg, prof. George Palade de la Universitatea Yale, laureat al premiului Nobel etc.

Temele comunicărilor și intervențiilor prezentate la congres au fost deosebit de generoase, îmbrățișînd în mod practic, totdeauna aspectele legate de evoluția diverselor ramuri științifice de-a lungul timpului, reușînd, astfel, ca în final, să ofere o imagine globală a momentelor și tendințelor cele mai semnificative din istoria științei. Abordînd aspecte de conținut și probleme metodologice ale istoriografiei științifice în procesul cooperării multii și interdisciplinare între diferite ramuri ale științei, în decursul evoluției lor istorice, lucrările prezentate au permis evidențierea unor noi laturi și legități ale procesului de cunoaștere în relație cu dezvoltarea

socială și umană. Pentru a nu oferi decît un exemplu, temele dezbătute în secțiunile *Știință și societate* și *Istoria științelor umane* nu s-au axat pe aspecte unilaterale ale fiecărei discipline științifice în parte (antropologie, etnologie, psihologie etc.), ci au fost circumscrise evaluării procesului științific din perspectiva integrării sale interdisciplinare, a relațiilor cercetării cu învățămîntul și practica socială. Din acest punct de vedere, bogăția și multitudinea ideilor exprimate în cadrul dezbaterilor, bilanțul științific impresionant pus în lumină de comunicările prezentate, au reprezentat repere de bază ale ediției bucureștene a Congresului de istoria științei, dovadă că, în lumea contemporană, conștiința savantului nu poate face abstracțiile de responsabilitatea militantă pentru viitorul științei, pentru crearea prin știință a unei punți de legătură între toate națiunile lumii, pentru aplicarea în cercetarea științifică a nobililor idei privind utilizarea descoperirilor cunoașterii umane în slujba păcii și progresului internațional.

Privite cu deosebit interes, comunicările oamenilor de știință români au contribuit din plin la reușita lucrărilor, atît prin competența și înaltul nivel științific al ideilor prezentate cît și prin analiza aprofundată și originală a celor mai importante și semnificative etape ale istoriei diferitelor discipline științifice. Relevînd momente reprezentative ale istoriei științei și tehnicii românești, comunicările specialiștilor din țara noastră au evidențiat pe larg contribuția oamenilor de știință români la îmbogățirea tezaurului științific mondial, evocînd, totodată, personalitatea unor savanți de renume mondial (Victor Babeș, Emil Racoviță, Gheorghe Marinescu, C. I. Parhon, Henri Coandă, Traian Vuia, George (Gogu) Constantinescu, Nicolae Paulescu, Ștefan Odobleja) și subliniînd rolul creației tehnice originale în dezvoltarea întregii activități social-economice. Scoțînd în evidență rolul științei și tehnicii în țara noastră și contribuția activă a specialiștilor români la edificarea noii societăți, comunicările s-au referit la momente de vîrf din istoria științei românești și din actualitatea imediată, evaluînd preocuparea constantă a președintelui Nicolae Ceaușescu pentru crearea unei baze materiale puternice a cercetării științifice și ingineriei tehnologice, pentru orientarea investigațiilor în direcția soluționării problemelor prioritare ale economiei naționale.

O inițiativă științifică românească care s-a bucurat de deplină audiență din partea participanților a constituit-o organizarea unei comisii internaționale de istorie a istoriografiei la care au participat peste 100 de istorici din 26 de țări și la care au aderat ulterior și alți oameni de știință. Avînd ca secretar general un reprezentant român, comisia și-a

propus realizarea unor obiective științifice importante, în legătură cu elaborarea unor puncte de vedere și evaluări asupra perspectivelor științei istorice în lumea contemporană. De asemenea, comisia și-a propus editarea unei reviste internaționale de istoriografie care să dezbată principalele aspecte ale istoriei istoriografiei și raporturile ei cu condițiile social-politice ale epocii.

Tot cu prilejul congresului, „Romanian Review” a editat un număr special cuprînzînd contribuții ale unor personalități proeminente ale vieții științifice românești în domeniul chimiei, fizicii, biologiei, medicinei, matematicii, economiei, sociologiei, istoriei, filozofiei ș.a., cu referire la cele mai prestigioase realizări și priorități românești pe plan mondial, la pleiada de savanți iluștri cu care se poate mîndri, pe drept cuvînt, țara noastră. În cadrul bogatei agende a manifestărilor inițiate cu prilejul congresului a avut loc și o întîlnire, organizată de C.N.S.T., a unor participanți străini cu oameni de știință români, unde s-a discutat despre posibilitatea dezvoltării cooperării internaționale în multiple domenii științifice și s-au elaborat proiecte de colaborare tehnico-științifică pentru viitor. Printre alte manifestări științifice prilejuite de congres se mai poate menționa „Expoziția de carte științifică din secolele al XV-lea și XVIII-lea”, deschisă de Biblioteca Academiei R.S.R., unde participanții au putut vedea importante incunabule, ediții princeps, atlase geografice, gravuri originale și hărți de epocă, unele ilustrînd și momente din istoria țării noastre. O altă expoziție de carte științifică a funcționat, în tot cursul lucrărilor, și în cadrul Institutului de arhitectură Ion Mincu. Bogatul program de manifestări a inclus, totodată, și vizite ale participanților la diferite lăcașe culturale și științifice din capitală.

În ansamblul său, manifestarea organizată de Uniunea internațională de istoria și filozofia științei a marcat stringerea legăturilor între istoricii și filozofii științei în scopul afirmării unității acestora și a diverselor ei ramuri de cunoaștere, pentru o analiză cît mai riguroasă și obiectivă a raporturilor dintre trecutul, prezentul și viitorul științei, dintre ideile umaniste și dezvoltarea cunoașterii umane. În acest sens, facilitarea unui larg schimb de opinii și informații asupra evoluției științei și tehnicii pe plan internațional și a perspectivelor de dezvoltare a ramurilor lor, în consens cu cerințele vieții și societății contemporane, pentru soluționarea problemelor deosebit de complexe ale lumii de astăzi, s-au numărat printre cele mai de seamă contribuții ale reuniunii pe care o consemnăm.

Reprezentînd un eveniment științific de primă însemnătate în viața internațională, congresul s-a evidențiat atît prin amploarea

participării cit și prin ținuta deosebită a schimbului de idei între participanți, a comunicărilor și opiniilor prezentate cu acest prilej. Evidențiind cele mai semnificative momente și realizări din istoria științei, în legătură cu sensul lor umanist și profund progresist, congresul a marcat, totodată, angajarea unei dezbateri responsabile asupra destinului științei și tehnologiei în lumea contemporană, a raporturilor lor cu progresul social și cu cerințele de destindere a vieții internaționale, în scopul asigurării prosperității tuturor popoarelor lumii. Așa cum remarcă acad. Gheorghe Mihoc în cuvântarea rostită la ședința finală: „... lucrările congresului au fost dominate de ideea înaltei responsabilități ce revine savanților lumii în sporirea contribuției permanente și active, pentru consolidarea păcii, pentru cunoaștere, înțelegere și colaborare reciprocă. A fost afirmată fără echivoc convingerea că realizările științei și tehnicii, ale culturii și civilizației trebuie puse în slujba tuturor popoarelor, a binelui omenirii, a progresului și păcii pe planeta noastră”. Idei asemănătoare au fost elaborate de prof. A. T. Grigorian, președintele în exercițiu al U.I.H.P.S. și de către José Jaz, reprezentant al directorului general al UNESCO, directorul Biroului de cooperare științifică pentru Europa și America de Nord, care au arătat că, prin modul în care a fost abordată problematica inclusă în program, congresul a constituit un exemplu convingător de colaborare internațională, la un înalt nivel științific și profesional, pentru afirmarea celor mai nobile idei care animă toate națiunile lumii. Încheierea lucrărilor, noul președinte al U.I.H.P.S. a dat citire Mesajului participanților la cel de-al XVI-lea Congres internațional de istorie a științei ale cărei idei, reflectând preocuparea

oamenilor de știință și cultură pentru destinele omenirii, au întrunit adevărată deplină a participanților. „Relevăm cu satisfacție — s-a subliniat în Mesaj — că una dintre trăsăturile cele mai semnificative ale epocii noastre o constituie înaltul avânt al cercetării științifice, al cunoașterii umane. Animați de convingerea fermă că realizările științei, tehnicii și culturii prezintă un caracter internațional și trebuie să slujească emanciparea tuturor popoarelor lumii, chemăm oamenii de știință și cultură să acționeze cu energie și tenacitate pentru valorificarea, spre binele și în folosul omului, a tuturor cuceririlor geniului uman, pentru ca știința și tehnica, valorile culturale să devină bunuri ale întregii comunități mondiale”.

Acestor idei generoase le-a răspuns pe deplin amplul program desfășurat în cele șapte zile ale congresului, în organizarea căreia oamenii de știință din România au avut un rol determinant. Concretizate în activitatea cotidiană a specialiștilor și cercetătorilor din țara noastră, ideile din Mesaj au fost sintetizate în mod reprezentativ și ilustrativ de cuvintele tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu care, referindu-se la menirea științei și tehnicii în România, sublinia: „România situează ferm la baza întregii opere de construcție a noii orinduirii sociale cele mai avansate cuceriri ale științei și tehnicii, asigurând toate condițiile pentru dezvoltarea puternică a cercetării științifice, a învățămîntului și culturii — ca factori esențiali ai accelerării progresului economic și social al patriei, ai ridicării nivelului general de bunăstare și civilizație al poporului”.

Sorin Rădulescu

40 DE ANI DE LA PLATFORMA-PROGRAM A P.C.R. DIN SEPTEMBRIE 1941 PRIVIND LUPTA POPORULUI ROMÂN PENTRU LIBERTATE ȘI INDEPENDENȚĂ NAȚIONALĂ

Sesiune de comunicări, 5 septembrie 1981

Cu prilejul împlinirii a patru decenii de la lansarea Platformei-program a P.C.R. intitulată „Lupta poporului român pentru libertate și independență națională”, străbătută 6 septembrie a.c. a avut loc, la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare

și democratice din România, o sesiune de comunicări organizată de Academia de Științe Sociale și Politice, Academia „Ștefan Gheorghiu” și Institutul de studii istorice și social-politice pe tema: *Partidul Comunist Român în fruntea luptei împotriva dictaturii militarofas-*

ciste, a dominației hitleriste, pentru ieșirea României din războiul antisovietic.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de tovarășul Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice. În cadrul sesiunii au fost prezentate comunicările: *Lupta clasei muncitoare, a forțelor democratice și patriotice din România, în frunte cu partidul comunist, împotriva pericolului fascist și a războiului imperialist*— Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice; *Situația României în primii ani ai celui de-al doilea război mondial. Izolarea României pe plan internațional*— general-maior Ilie Ceaușescu, doctor în științe istorice, Consiliul politic superior al armatei; *Partidul Comunist Român, inițiatorul și organizatorul mișcării de rezistență din România*— general locotenent (r) Neagu Andrei, președintele Comitetului foștilor luptători și veteranilor de război împotriva fascismului; *Platforma-program a P.C.R. din 6 septembrie 1941— expresie a luptei anti-hitleriste a partidului, a clasei muncitoare, pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român*— Vasile Vilcu, președintele Comisiei centrale de revizie a P.C.R.; *Politica de alianțe a Partidului Comunist Român*

în pregătirea și înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a poporului român— prof. dr. Nicolae Petreanu, șef catedră, Academia „Ștefan Gheorghiu”; *Insurecția din August 1944 și participarea la războiul antihitlerist— expresie a voinței întregului popor român*— general de armată (r) Ion Tutoveanu; *Experiența românească în problema alianțelor politice ale Partidului Comunist Român în lupta pentru cucerirea puterii și trecerea la construirea socialismului*— Nicolae Cioroiu, directorul Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România; *Făurirea unității moral-politice a întregului popor în jurul P.C.R. în opera de edificare a noii ordini în țara noastră*— Mihai Burecă, vicepreședinte al Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste; *Contribuția tovarășului Nicolae Ceaușescu la îmbogățirea tezaurului gândirii teoretice a mișcării comuniste și muncitorești internaționale cu privire la unitatea forțelor democratice în lupta pentru apărarea intereselor fundamentale ale popoarelor, ale păcii și progresului social*— prof. dr. Gheorghe Badrus, prorector la Academia „Ștefan Gheorghiu”.

DEMOCRATIZAREA RELAȚIILOR CULTURAL-ȘTIINȚIFICE INTERNATIONALE

— Simpozion național, Timișoara, septembrie 1981 —

La decalajele de natură economică și tehnică ce separă astăzi în mod atât de pregnant lumea bogată de cea săracă, se adaugă tot mai mult și discrepanțele din domeniul culturii. Inechitățile de ordin economic și tehnologic existente în relațiile internaționale din etapa contemporană se repercutază puternic cu implicații adânci și multiple în sfera raporturilor culturale dintre state.

Între caracteristicile esențiale care definesc epoca actuală puternic marcată de contradicții, decalaje, evoluții simuase și tendințe atât de divergente, se înscrie și intensificarea concurenței între unele mari puteri pentru consolidarea sau extinderea „sferelor de influență” în lume, utilizînd, în acest scop penetrația culturală și impunerea unor limbi ce-și pretind vocația de „universalitate”. Astfel națiunile dezvoltate din punct de vedere economic, științific și tehnologic își manifestă

tot mai puternic tendința de consolidare a limbilor lor materne pe teritoriile acestor state— cu precădere țări în curs de dezvoltare.— înăbușind dorința legitimă a acestora de a-și dezvolta și cultiva limbile lor materne autohtone, proces ce duce, în ultimă analiză, la menținerea dominației neocolonialiste, la asimilarea economică și spirituală a popoarelor.

Cerința democratizării relațiilor cultural-științifice internaționale se impune tot mai stringent în actualul moment istoric, ca o etapă importantă a edificării unei noi ordini a informației și culturii, proces complex și de durată ce presupune în mod imperios soluționarea— deopotrivă — a problemelor economico-sociale și culturale cu care se confruntă astăzi umanitatea.

În contextul acestor preocupări majore ce determină adoptarea unor politici, poziții sau

numai modeste puncte de vedere, diferențiate pe plan mondial, s-a înscris și recentul *simpozion național*, desfășurat sub auspiciile Universității din Timișoara, în zilele de 18 și 19 septembrie 1981. La lucrările simpozionului au participat cadre didactice, cercetători și alți specialiști din București, Cluj-Napoca, Craiova, Hunedoara, Iași și Timișoara.

Au fost prezentate o serie de comunicări * și coreferate¹, au luat parte la discuții numeroși participanți².

Lucrările simpozionului național au fost deschise de către tovarășul dr. Constantin Potingă, secretar cu probleme de propagandă al Comitetului județean de partid Timiș, care a relevat caracterul imperios al procesului de democratizare al relațiilor internaționale, contribuția activă adusă de România, personal de tovarășul Nicolae Ceaușescu, la fundamentarea unor noi relații culturale și științifice pe baza respectului, egalității și suveranității tuturor popoarelor.

În referatul inaugural, prezentat de prof. univ. dr. J. F. Bociort, a fost amplu evidențiată importanța problemelor culturii și limbii în etapa contemporană, subliniindu-se că sectorul științei și culturii reprezintă astăzi un subsistem de o importanță mult mai mare decât cea care i se acordă în majoritatea cercetărilor prospective. Arătând că lumea contemporană

cunoaște, pe lângă dezechilibre economice, științifice etc., puternice dezechilibre culturale și lingvistice, prof. I. F. Bociort a subliniat necesitatea concertării eforturilor tuturor specialiștilor pentru ca problematica culturală să se înscrie efectiv pe tabela priorităților ce trebuie soluționate. În continuare s-a referit la ipoteza utilizării, în relațiile internaționale, a limbii *esperanto*, ca instrument neutru de lucru, în scopul înțelegerii și apropierii între popoare.

În comunicarea privind *Zonele de influență în relațiile cultural-științifice internaționale*, conf. univ. dr. Victor Duculescu a subliniat remarcabila valoare teoretică și practică a tezei tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la confruntarea dintre cele două tendințe pe arena mondială și importanța acesteia pentru studiul relațiilor culturale și științifice internaționale. Adâncirea decalajelor în știință și tehnologie, intensificarea comerțului cu arme, racolarea de specialiști din țările lumii a treia, constituie modalități prin care politica zonelor și a sferelor de influență apare vizibil în relațiile dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare. În dezvoltarea relațiilor culturale internaționale pentru progresul noilor state, aculturația, impunerea unor modele de dezvoltare străine, monopolul informațiilor, al mijloacelor de mass-media, sînt o frînă evidențindu-se cu deosebită pregnanță politica sferelor de influență în domeniul cultural.

Relevînd interdependența dintre aspectele tehnico-științifice și culturale și cele economice și politico-militare ale politicii zonelor de influență, Victor Duculescu a subliniat importanța edificării unei noi ordini, întemeiată pe principii de echitate și justiție, care condiționează în cel mai înalt grad, în viziunea țării noastre, abolirea oricăror forme ale politicii de dominație și implică o ordine democratică în toate domeniile, inclusiv în domeniul relațiilor culturale și tehnico-științifice internaționale.

În referatul *Postulatele democratizării relațiilor culturale-științifice internaționale*, prof. dr. Victor Isac (Hunedoara) a precizat că sînt posibile mai multe postulate, corespunzătoare principalelor ramuri științifice, cele mai reprezentative fiind: 1. postulatul social; 2. postulatul etic; postulatul politic și 4. postulatul filologic. Postulatul social asigură climatul propice dezvoltării limbii comune *esperanto*, postulatul etic este prezentat ca argument pentru încurajarea și extinderea limbii *esperanto* în sprijinul realizării obiectivelor climatice, postulatul politic constă în susținerea democratizării în activitatea și relațiile culturale, iar postulatul filologic are drept deschidere, izvoarele principale ale culturii: filozofia, arta și știința. Concluzia autorului a fost aceea că toate cele patru postulate menționate ar reprezenta argumente în sprijinul comunității

* Prof. univ. dr. I. F. Bociort, Timișoara, *Limba și cultura în perspectiva proceselor revoluționare contemporane*; conf. univ. dr. Victor Duculescu (Academia „Ștefan Gheorghiu”—București), *Zone de influență în relațiile cultural-științifice internaționale*; dr. Victor Isac (Hunedoara), *Postulatele democratizării relațiilor culturale-științifice internaționale*; cercetător științific principal Alex. Coroianu (Academia „Ștefan Gheorghiu”—București), *Cultura și problemele dezarmării*; cercetător științific principal dr. Ion Răduică (Academia „Ștefan Gheorghiu”—București), *Cultura și drepturile omului*; cercetător științific principal, dr. Eugenia Ștefan (Academia „Ștefan Gheorghiu”—București), *Tendențe în dezvoltarea culturii contemporane în lume*; *Limba și cultura națională în confruntările de idei contemporane*.

¹ Coreferatele au fost susținute de: conf. univ. dr. Cezar Apreotesei, *Raportul limbă națională—limbă internațională auxiliară (esperanto) și studenta Mioara Lacrima Dobre, Relația național-internațională în cultură*; (ambii au reprezentat Universitatea din Timișoara).

² La discuții au participat tovarășii: prof. univ. dr. Francisc Albert (Timișoara), lector univ. G. Comloșan (Timișoara), prof. univ. dr. Arion Vracu (Iași), lector dr. Romeo Poenaru (Timișoara), prof. Aurel Boia (București), asistent univ. Constantin Dominte (București) etc.

universale de cultură și, concomitent, argumente ale democratizării relațiilor cultural-științifice la nivel internațional.

Alexandru Coroianu, cercetător științific principal la Academia „Ștefan Gheorghiu” a abordat relația dezarmare-cultură. Negocierile de dezarmare de după cel de-al doilea război mondial, în sistemul organismelor O.N.U. sau în alt cadru, nu s-au soldat cu rezultate de substanță, ajungându-se la o situație internațională cit se poate de complicată, prin crearea unor noi conflicte care au dus la o agravare deosebită a relațiilor pe plan mondial. În prezent se impune cu necesitate plasarea tuturor mecanismelor de negociere sub unghiul de directivă și control al O.N.U., prin supravegherea continuă a tratativelor de către întreaga comunitate internațională, care să confere astfel siguranța că tratativele nu vor devia din nou de la țelurile opririi cursei înarmărilor și înfăptuirii dezarmării.

Reliefind locul și rolul dreptului la cultură în ansamblul drepturilor economice, sociale și culturale, dr. Ion Răduică, cercetător științific principal la Academia „Ștefan Gheorghiu”, a subliniat interdependența acestora, ca și relația de unitate și intercondiționare dintre această categorie de drepturi și drepturile și libertățile politice și civile. El a relevat faptul că, în societatea socialistă, exercitarea reală a drepturilor economico-sociale și culturale este favorizată de caracterul larg democratic al acestei societăți, de dreptul tuturor oamenilor muncii de a participa activ și efectiv la conducerea treburilor statului. Referindu-se la componenta internațională a dreptului la cultură, vorbitorul a insistat asupra relației organice care trebuie să existe între dreptul la cultură ca drept al omului și dreptul la cultură ca drept al popoarelor, al națiunilor.

Relevind contribuția originală a României în elaborarea conceptului de nouă ordine economică și politică internațională și în acțiunea îndreptată spre înfăptuirea exigențelor acesteia, lector univ. dr. Gheorghe Comloșan (Universitatea Timișoara) a arătat că existența decalajelor, a structurilor care mențin aceste discrepanțe este indisolubilă legată de imperialism, reprezentă un rezultat al politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste. De aceea, în viziunea românească, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, lupta pentru o nouă ordine economică și politică internațională reprezintă o expresie a înfruntării dintre bogați și săraci, o reflectare a luptei de clasă pe plan internațional.

Existența în prezent a unui decalaj important în domeniul informațiilor afectează în sens negativ majoritatea țărilor lumii, inclusiv țara noastră. Pentru a face mai bine cunoscută

peste hotare cultura și istoria țării noastre, lector univ. dr. Gheorghe Comloșan a opinat că, alături de celelalte măsuri care preconizează noua ordine culturală, este necesară întreprinderea unor demersuri pentru înființarea unor librării românești și în acele centre din Europa și din afara ei unde se remarcă un interes crescând pentru patria noastră.

În comunicarea privind *Unele tendințe ce se manifestă în cultura contemporană mondială*, Eugenia Ștefan, cercetător științific principal, dr. (Academia „Ștefan Gheorghiu”) a prezentat tendințele de „supercultură”, „cultură adversă”, „protocultură”, „aculturație”, „confruntare culturală”, „înfruntare culturală” ș.a., manifestate în cultura capitalistă, relevând totodată și unele puncte de vedere exprimate în literatura din țările socialiste privind locul și rolul culturii în societatea socialistă dezvoltată. Referindu-se la țările în curs de dezvoltare din Asia, Africa și America Latină, s-au evidențiat tendințele progresiste în politica culturală a unora dintre acestea, de „restaurare”, „înflorire” și „repunere în drepturi” a limbii și culturii naționale, ca replică decisivă la dominația capitalistă ce vizează erodarea identității naționale și menținerea culturii acestor state în stare de dependență.

În cea de-a doua comunicare, Eugenia Ștefan a supus atenției auditoriului câteva din confruntările de idei contemporane privind limba și cultura națională. Ea a amintit câteva din teoriile unor autori occidentali progresiști care susțin valabilitatea limbii și culturii naționale în epoca contemporană, precum și unele opinii formulate de autori socialiști care identifică cultura cu un factor activ al relațiilor internaționale, un mijloc de expresie a originalității și identității fiecărui popor.

Alte referate cit și celelalte materiale susținute de participanți au subliniat concepția României, a președintelui Nicolae Ceaușescu, cu privire la rolul, locul și destinele culturii și limbii naționale în lume, în contextul preocupărilor de edificare a unei noi ordini internaționale, bazată pe respectul ferm al independenței și suveranității naționale, al egalității între toate statele lumii. Potrivit aprecierii unanime a participanților la simpozion, un asemenea climat ar oferi culturii, ca și altor sectoare ale vieții sociale, un cîmp larg de dezvoltare, favorizînd schimbul de valori culturale și o egalitate efectivă între toate culturile lumii.

Printre criticile desprinse în cadrul simpozionului, semnalăm tendințele impunerii unor limbi cunoscute, ca limbi de circulație universală (engleza, franceza etc.) relevînd, totodată, rolul pozitiv pe care l-ar putea avea, ca *instrument neutru* de comunicație, limba *esperanto*,

favorizind, însă, menținerea și dezvoltarea limbilor și culturilor naționale ale țărilor mici.

Prin tematica deosebit de actuală, dezbătută de către participanți, prin abordări solid susținute sub aspect științific și politic, simpo-

zionul de la Timișoara se înscrie printre manifestările noastre științifice de prestigiu.

Eugenia Ștefan
Academia „Ștefan Gheorghiu”

METODELE DE ANALIZĂ CALITATIVĂ A FENOMENELOR SOCIALE NEMĂSURABILE

— Simpozion, Roma, 15—25 iulie 1981 —

Continuarea eforturilor, desfășurate pe plan științific, pentru căutarea, aprofundarea și clarificarea metodelor de analiză aplicate în cercetarea fenomenelor sociale considerate greu de măsurat prin metode cantitative validate de științele sociale s-a concretizat recent, într-un simpozion-dezbatere organizat sub egida Universității din Roma.

Acest domeniu a beneficiat în trecut de contribuția unor cercetători iluștri în Italia (Niceforo, Gini) care au continuatori valoroși în domeniile statisticii și sociologiei. Preocupările lor, ca și ale altor renumiți cercetători, sînt direcționate astăzi spre găsirea unor procedee și tehnici cu ajutorul cărora să se poată pătrunde în intimitatea fenomenelor și faptelor sociale de masă derivind din comportamentele și judecățile subiective în raport cu factorii cauzali și cu procesele generate de realitatea obiectivă contemporană. Pe acest plan, științele sociale și cu precădere sociologia dispun de rezerve importante în ceea ce privește explicarea semnificațiilor, a valorii sociale a unor fenomene care, în mod obișnuit, sînt evaluate cu mare aproximație dar mai ales cu o mare doză de subiectivism, ce diferă în funcție de nivelul abordării multidisciplinare și de gradul de înțelegere a limitelor unor metode utilizate.

Preocupați de asemenea aspecte, organizatorii dezbaterii au solicitat luarea în considerare a funcției euristice a metodelor celor mai frecvent aplicate (procedee bazate pe legea numerelor mari, scale de diferite tipuri etc.) în raport cu specificul fenomenelor și domeniilor care fac obiectul studiului și cu cerința delimitării cit mai clare a posibilităților și a erorilor ce pot rezulta.

De asemenea, s-a realizat un consens în ceea ce privește evitarea reiterărilor atît în abordare cit și în dezbateri.

Lucrările prezentate, bogat argumentate în majoritatea cazurilor, și urmate de aplicații, au pus în evidență un fapt deosebit de criti-

cabil, de care cercetătorii în științele sociale trebuie să se detașeze cit mai hotărît, respectiv recurgerea la o serie de metode de analiză care numai aparent furnizează cifre „relevante” în scopul de a fundamenta teze și a valida ipoteze al căror caracter științific nu se verifică și deci nu servesc cunoașterii în sensul științei moderne. Numai o experimentare pe diverse tipuri de fenomene sociale poate conduce la perfecționarea și validarea metodelor aplicate fenomenelor cu mare grad de subiectivitate (judecăți subiective, opinii, evaluări individuale ale unor fenomene colective, ale unor stări psihice etc.), și care, în anumite condiții, sînt practic greu măsurabile.

De o atenție aparte au beneficiat studiile întreprinse cu privire la metodele de analiză calitativă a datelor din cercetările sociologice privind relațiile de muncă, relațiile interpersonale fără determinări normate, diversele aspecte ale reificării, reflectate în comunicări cum sînt: *Procedee de cuantificare a judecăților subiective* (prof. Grazia-Resi); *Aspecte ale cuantificării determinate și nedeterminate* (E. Weser-Ammassari); *Cuantificarea fenomenelor calitative* (P. Grigorescu); *Analiza cantitativă și calitativă a judecăților obiective și subiective* (prof. M. Vianello).

Îmbinarea analizei teoretice cu analiza bazată pe cercetarea empirică permite științelor sociale concluzii revelatoare utile activității practice orientate spre perfecționarea vieții sociale, spre reglarea și autoreglarea acțiunii sociale.

Scopul analizei științifice calitative a opiniilor subiective poate fi atins numai pe baza unor metode și tehnici cu certe posibilități de surprindere a ceea ce este esențial și se pretează unor generalizări bazate nu numai pe rezultate descriptive ci și pe indicatori ai cauzelor latente, ai factorilor controlului și necontrolului, ai progresului ca și ai situațiilor patologice ce pot apare.

Dintre concluziile care s-au desprins din comunicările prezentate reies pe de o parte două cerințe de bază ce se impun cercetătorilor care studiază comportamentele sociale, opiniile, așteptările, relațiile sociale: a. alegerea pe baze științifice a criteriilor de studiu corespunzător tipurilor de fenomene, b. determinarea unității de măsură ce urmează a fi aplicată în funcție de raportul calitate-intensitate al fiecărui fenomen; pe de altă parte se impune necesitatea unei clasificări a semnificației semantice a termenilor utilizați pentru evaluarea unor itemi și caracteristici în așa fel ca printr-o cuantificare, testată în prealabil, să se poată asigura și posibilitatea unor analize statistice capabile să favorizeze obținerea de concluzii cu valoare științifică.

În acest scop un rol important în desfășurarea unor astfel de studii îl are distingerea

de grupuri omogene în cadrul populațiilor cercetate în funcție de vîrstă, nivel cultural, atitudini tocmai pentru a obține în cadrul acestora și evaluări ale intensității propriilor judecăți făcute de subiecți. Metodele statistice și sociologice sugerate pentru analiza cantitativ-calitativă sînt recomandate ca o cale menită să pună în valoare eforturile întreprinse în planurile anterioare și implică întregul corpus de procedee și tehnici validate pînă în prezent și aplicabile cu ajutorul computerelor. Importanța teoretică și practică a dezbaterii rezultă și din elaborarea unui proiect de îndrumător dotat cu programe adecvate pentru astfel de cercetări.

Pompiliu Grigorescu
Universitatea din București